

Tények és érzelmek egy hajdani magyar rendvédelmi testület története kapcsán

A Magyar Királyi Csendőrség a harmadik csendőrtestület volt a Magyar Királyság területén. Csendőrséget Magyarországon először a HABSBURGok hoztak létre az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverését követően 1849-ben, mint a Birodalom egészére kiterjedő rendvédelmi testületet.¹

A neoabszolutizmus csendőrsége jó eredményekkel működött ugyan, azonban – mint a magyar szabadság eszméjének és ezen eszme követőinek az üldözésére felhasznált szervezet – alkalmatlan volt arra, hogy a kiegyezés után újjászerveződő magyar állam a szervezettípust hasznosítsa. A császári csendőrséget tehát nem szakmai, hanem politikai okokból szüntették meg.² Igaz ugyan, hogy a kiegyezési törvény a rend védelmét – mint a közigazgatás részét – a két társország belügyének tekintette, így az osztrák csendőrség semmiképpen sem funkcionálhatott tovább a Magyar Királyság területén.³ Az is igaz azonban, hogy semmi akadálya sem volt a magyar csendőrség létrehozásának. Mégsem ez történt, mivel a magyar lakosság nem fogadta volna el a HABSBURG elnyomás eszközének szervezettípusát a Magyar állam részeként.⁴

Érdekes módon azonban Erdélyben az ottani csendőrkerület fennmaradt. Ennek oka abban rejlett, hogy egy esetleges fegyveres konfliktus esetén Erdély, mint valószínűsíthető hadművelleti terület, illetve annak közvetlen mögöttes térsége jött számításba. Ebből fakadóan ebben a régióban pedig kiemelt fontossággal bírt a közbiztonság. Lényegében tehát honvédelmi hadászati megfontolások alapján maradt fenn az erdélyi csendőrség, mivel a csendőrséghez hasonló színvonalon más rendvédelmi szervezet nem volt képes a közbiztonság szavatolására.⁵

Mivel azonban az erdélyi csendőrkerület a Császári és Királyi Hadsereg kolozsvári hadtestparancsnokságnak az alárendeltségébe tartozott, e helyzet alkotmányossági gondokat vetett fel.

A Magyar Királyság területén ugyanis a rend védelmére a központi kormányzat és az önkormányzatok voltak hivatottak. Ők hozhattak létre a rendvédelmi teendők eredményes ellátása érdekében rendvédelmi testületeket.⁶ A haderőnek nem voltak rendfenntartói kompetenciái, különösen nem a civil lakosság irányában, még a későbbiek során a háború időszakában sem.⁷ A haderő alakulatai ugyan kötelesek voltak karhatalmi (csapaterős) rendvédelmi feladatok ellátására is, de nem saját elhatározásból, hanem a polgári közigazgatás felszólítására.⁸

E helyzetbe nem illeszkedett az erdélyi csendőrkerület. A problémát úgy oldották meg, hogy 1876-ban az erdélyi csendőrséget a magyar kormány átvette a Császári és Királyi Hadseregtől. A magyar kormány az erdélyi csendőrség feletti kompetenciát a honvédelmi tárcán keresztül az erdélyi honvédkerület-parancsnokság igénybevételével gyakorolta.⁹ Az erdélyi csendőrség tekinthető a második csendőrszervezetnek a történelmi Magyarországi területén.

A hetvenes évek végére azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a Magyar Királyság többi régiójában a magyar falvak által működtetett szervezetek alkalmatlanok voltak a császári csendőrség pótlására. A megyei pandúr szervezetekkel együttesen sem voltak képesek a polgári fejlődés igényeinek megfelelő közbiztonsági állapotok kialakítására.¹⁰

Kezdetben ugyan a vidéki rendőrség gondolata merült fel, azonban ilyen szervezet már működött mezőrendőrség néven.¹¹ Mivel azonban a néhai császári csendőrség eredményeit más szervezet nyilvánvalóan nem volt képes biztosítani, ezért a kormányzat figyelme a csendőrség irányába fordult. Így került sor a Magyar Királyi Csendőrség felállítására. A nemzeti külsőségekkel felruházott és szellemiséggel létrehozott szervezetet – ha nem is könnyen –, de elfogadta a közvélemény, különösen azután, hogy a kormány biztosította a kétkedőket a testület politikamentes működéséről.¹² A Magyar Királyi Csendőrség volt a harmadik csendőrszervezet, amely létrejött a Magyar Királyságban.

A Magyar Királyi Csendőrség sorsa bizonyos értelemben kísértetiesen hasonlított a császári csendőrségére. A magyar csendőrség – a császári csendőrséghez hasonlóan – szintén kitűnő hatásfokkal működött¹³ és 1919-ben nem szakmai, hanem politikai okokból szüntették meg, létrehozva – a szovjet mintát követő – Vörös Őrséget.¹⁴

A Magyar Királyi Csendőrséget azonban már 1919-ben visszaállították. A testület a továbbiakban is kitűnő közbiztonsági eredményeket produkált, ám 1945-ben – ismét politikai megfontolások nyomán – immár harmadszor oszlatták fel a testületet a Kárpát-medencében.¹⁵

Óhatatlanul és jogosan merül fel a kérdés. Vajon mi lehet annak az oka, hogy egy rendvédelmi szakmai szervezetet egy évszázadon belül háromszor hoztak létre a térségben és politikai okokból adódóan háromszor szüntették meg?

A szakmai eredménytelenséget nyugodtan kizárhatjuk, hiszen a három megszüntetés közül két alkalommal újra létrehozták a szervezetet. Maguk a megszüntetők sem hivatkoztak egyik alkalommal

sem a szervezet eredménytelen működésére. A megszüntetés indoka minden esetben az állam átalakításának az igénye volt, amely átalakítási folyamatba nem illett a csendőrség.

Ennek tudatában érthető a csendőrség gyakori feloszlatása, majd újjászervezése. A csendőrség ugyanis, mint szervezettípus hosszú fejlődésen ment keresztül, melynek során összeforrt a polgári renddel.¹⁶ A polgári fejlődés útjára – a nyugat-európai térségekhez képest – késve lépő közép- és kelet-európai országok társadalma nem volt oly stabil, mint a nyugati szomszédaié. Ebből fakadóan a társadalmi megrázkódtatások kapcsán az átalakítási kísérletek számára nagyobb tér nyílt. Ezen átalakítási kísérletek első dolga pedig az volt, hogy a régi rend legszilárdabb támaszát felszámolják, helyébe pedig a saját rendszerüknek megfelelő szervezetet állítsanak.

Amikor tehát a csendőrség gyakori feloszlatásának az okait keressük, azokat nem a testületben találjuk meg, hanem a társadalomban. A testületnek az volt a veszte, hogy kitűnő hatékonysággal működött.¹⁷ Ebből fakadóan a demokráciát mellőző, tekintélyuralmi rendszernek – mint a neoabszolutizmus és a nyilas uralom – e kitűnő hatásfokú szervezetet nem csupán a közrend védelmére, hanem önös érdekei megvalósításának érdekében is hasznosítani igyekezett. Erre az alkalmazásra hivatkozva lehetett a testülettípus ellen fellépni. Amennyiben a politikai rendőrségi teendők kivitelezésében résztvevők eltávolítása lett volna a cél, elégségesnek bizonyult volna a személyi állomány átrostálása. A megszüntetők azonban minden alkalommal magát az államot akarták átformálni, ezért kellett a testületet feloszlítani. Éppen ezért nem került sor Európa nyugati felében a csendő testületek feloszlatására a második világháborút követően.

A magyarországi csendőrségekkel kapcsolatosan számos sztereotípiát, prekoncepciót él a köztudatban, amely nehezíti a témával való foglalkozást, az eredmények közkinccsé tételét. Világnézeti beállítottságuktól függően vannak, akik az egekig magasztalják a testületet, míg mások igyekeznek azt sárba tiporni. Tudományos Társaság lévén az emocionális és a politikai indíttatású véleményeket természetesen figyelmen kívül hagyjuk a testület történetének a megítélése tekintetében. Zsurnalisztikai publikációkra nem reagálunk, kizárólag a tudományos közlés igényeinek megfelelő kiadványokat tekintjük válaszadásra alkalmasnak. E magától értetődő körülmény hangsúlyozását azért tartom indokoltnak, mert a csendőrség történetének a témakörében erőteljesek az emocionális és prekoncepcionális megnyilvánulások, publikációk.

Természetesen e helyzet kialakulásának is történeti gyökerei vannak. A testület megítélése tekintetében éles választóvonalat jelent 1945. Ekkor bűnös szervezetté nyilvánítva feloszlatták a testületet.¹⁸ Korábban a magyar állam vezetése szuperlatívuszokban nyilatkozott a szervezet működéséről, melyet a statisztikai adatok többé-kevésbé alá is támasztanak. A testület megítélésében rejlő fordulat oka az 1945–1949 közötti politikai csatározás, a ki kit győz le időszak, melyet a pártállam időszakában a népi demokratikus forradalom jelzővel illettek.

Már a harmincas évek második felében döntött arról a Komintern, hogy a szocializmus nyugati terjeszkedésekor a csendőrségeket az állam-átalakító folyamatok kezdetén ki kell iktatni, mint a polgári rend legjobb támaszát. A Komintern nagyon jól látta, hogy ez a szervezettípus alkalmatlan a szocialista államformában való továbbélésre. Magyarországon az úgynevezett szalámi taktika részeként került sor a csendőrség feloszlatására, felhasználva indokként, hogy a szervezet részt vett a magyar zsidóság deportálásában. Ezen indok alapján a testületet bűnös szervezetté nyilvánították és feloszlatták egy kormányrendelettel. Már ez a helyzet is sajátságosnak nevezhető hiszen a szervezetet törvény hozta létre.¹⁹

A legérdekesebb azonban az a körülmény, hogy a csendőrséget igyekezett a korabeli és a későbbi propaganda is a deportálások egyetlen és felelős kivitelezőjeként feltüntetni. Ezen álláspont hirdetőit nem ingatta meg koncepciójukban az a körülmény, hogy:

- a városokban nem a csendőrség, hanem a rendőrség hajtotta végre a becstelen tettet;
- sem a csendőrség, sem a rendőrség nem ismerte azt, hogy az állam polgárai milyen hitvilágban élnek, ilyen nyilvántartással nem rendelkeztek, a közigazgatás bocsátotta a – felekezeti információkat is tartalmazó – népszámlálás adatait a deportálók rendelkezésére;
- mivel a németek elemi érdeke volt a frontvonalak mögöttes területének szilárd közbiztonsága, nem lehetett a csendőrség egészét a deportálásban való közreműködésbe bevonni, ezért a Magyar Királyi Honvédségtől vezényeltek e nemtelen feladatra alakulatokat;
- végezetül pedig az úgynevezett „elhagyott zsidó javak” számbavételét a pénzügyőrség valósította meg, már ami a németek és a nyilasok után megmaradt.

Ilyen helyzetben nyilvánvalóan nem lehetne egyetlen testületet – különösen annak minden tagját – a deportálásokért felelőssé tenni. Mégis ez történt, mégpedig jól kitapintható politikai érdekekből.²⁰ Nevezetesen a csendőrség kiiktatásával – a korábban két pilléren nyugvó – magyar rendvédelemben a

rendőrség monopolhelyzetre tett szert. A rendőrséget fel lehetett duzzasztani a Kommunisták Magyarországi Pártjának (MKP) vonzáskörébe tartozó személyekkel. Ezzel pedig a monopolhelyzetbe jutó rendőrség a KMP befolyása alá került. Ha ehhez hozzászámítjuk, hogy a haderőt leépítették és – az ugyancsak kommunista befolyást érvényesítő – PÁLFFY György vezetésével a határvédelmi csapatokat felduzzasztották és a honvédségnél ütőképesebb állapotba fejlesztették.²¹ Ily módon a fegyveres erők döntő többsége feletti befolyás a KMP kezébe került. E helyzet létrehozásának az igénye volt a csendőrség kiiktatásának valódi oka.

A csendőrökön kívül kétség kívül a deportáltak, szélesebb értelemben pedig az egész magyar társadalom volt a helyzet vesztese, hiszen a magyar nemzet zsidó hitű meghurcolt részének a tagjait lényegében megfosztották a valódi igazságtétel lehetőségétől. Aki csendőr volt üldözték, függetlenül a cselekedeteitől. Akik részt vettek a deportálások kivitelezésében, de nem voltak csendőrök, akár el is kerülhettek a felelősségre vonást, ha kellő módon serénykedtek az új hatalom érdekében. Ez a helyzet pedig a társadalom demoralizálását és megfélemlítését segítette elő.

A csendőrség prekoncepcionális megítélésnek tehát ideológiai okai vannak, mégpedig nem csupán a felosztás, hanem a testület működése tekintetében is. A magyar nemzet köztudatában mély nyomot hagyott a pártállam négy évtizednyi agitációja. E propaganda egyik sarokkövét alkotta az a tétel, hogy az állampárt előtti időszakban a társadalom törpe kisebbsége nyomta el és szipolyozta ki az ország lakosságát. Ezt pedig a rendvédelmi testületek elnyomó szervezetként történő alkalmazásával volt képes megvalósítani. A pártállami beállítás szerint tehát az 1945 előtti rendvédelmi testületek terorszervezetként működtek, amelyek legfőbb feladatát a nép elnyomása képezte.²²

Az ellentétes világnézetet vallók két történelmi tényről állítanak egymással szembe, favorizálva a prekoncepciójuknak megfelelő eseményeket és elhallgatva az azzal ellentétes történeteket.

Miről is van szó tulajdonképpen? A Magyar Királyi Csendőrség – mint a magyar rendvédelem egyik legfontosabb testülete – komoly eredményeket ért el a közrend kialakítása és fenntartása terén. E tevékenysége során követett el hibákat, voltak tévedései, sőt az erkölcsiséget nélkülöző politikai csoportok hatalomra jutását követően utasításait vonakodva ugyan, de teljesítette. Ez a jellemzés és ez a helyzet lényegében az egész magyar közigazgatásra igaz. A csendőrség sem szellemiségében, sem cselekedeteiben nem térhetett el a magyar közigazgatástól. Ezt egyik kormány sem engedte volna meg.

A csendőrséget prekoncepcionálisan elítélők – a deportálásban való részvétel mellett, amely teljes egészében helytálló álláspont – általában azt vetik a testület szemére, hogy:

- rasszista;
- konzervatív;
- törvénytelen módszereket alkalmazott.

Ezen felvetések egyszerre igazak is meg nem is.

Kétség kívül igaz, hogy a Magyar Királyi Csendőrség – nem egyedüli szervezetként, hanem a magyar közigazgatás társszerveivel közösen ugyan, de – részt vett a deportálásban. Ezen a tényen az sem változtat, hogy e dicstelen tettben nem a testület teljes személyi állománya vett részt, illetve hogy a személyi állomány egy része passzívan, más része aktívan is ellent állt.

Történelmi tény azonban az is, hogy ugyanezen szervezet védte meg a zsidósághoz tartozókat, amikor például az ISTÓCZY-féle párt tevékenysége nyomán a felbújtott tömeg egyes városokban a zsidó tulajdonban lévő boltok ellen fordult. Ugyancsak történelmi tény, hogy a határszéli csendőrség hajtotta végre a romániai pogromok elől menekülő zsidó lakosság befogadását. Üldözőiket – ha kellett – a határon feltartóztatták, az üldözötteket pedig vonatra ültették és Budapestre juttatták a fogadó zsidó közösségeket értesítve. A menekülők bármikor és bárhol átlépheték a határt.²³

Vajon lehet-e egy ilyen testületet rasszistának, antiszemitának tekinteni, arról nem is beszélve, hogy a tisztok és a legénység közt is voltak zsidó származásúak?

A konzervatív jelző – annak ellenére, hogy az önmagában viszonyítás eredménye – megítélésem szerint egyértelműen helytálló. A csendőrség nem tartozott – a fennálló jogszabályok értelmében – nem is tartozhatott sem a jobb- sem a baloldalhoz. Szellemisége tekintetében nem a korabeli politikai irányzatok, hanem a kormányzati elvárások domináltak. Amennyiben a dualizmuskori és a két világháború közötti kormányokat konzervatívnak tekintjük, úgy a csendőrség szellemisége is konzervatív volt. Semmiképpen sem szabad azonban a harmadik évezred elején szokásos nézetekkel, elvárásokkal ütköztetni a XIX. század második és a XX. század első felében tevékenykedő szervezetet.²⁴

A törvénytelen módszerek és eszközök használata tekintetében ismét árnyalt a helyzet. Tény, hogy a csendőrség az illegitim nyilas uralom alatt is működött végrehajtva a németek és magyar segítők elvárásait. A vonakodó együttműködés és a szórványos ellenállás ezen a tényen nem változtat.

Tény azonban az is, hogy a nyilas uralom időszakát leszámítva a csendőrség működése során a legitim országgyűlés által hozott törvények végrehajtásáért felelt, nem pedig az előjárók utasításait volt köteles teljesíteni függetlenül a jogi szabályozástól. A csendőrség tevékenységét tehát jogszabályok szabályozták, ezek betartásáért felelt.

Kérdés lehet természetesen, hogy a testület a rá vonatkozó jogszabályokat betartotta-e, illetve nem élvezett-e kivételes helyzetet más szervezetekhez képest.

Ha alaposan megvizsgáljuk a korabeli jogrendet lényegében nem találunk olyan jogszabályt, amely a csendőrség szolgálatát speciálisan szabályozta volna. Ugyanazok a jogszabályok vonatkoztak a szervezetre, mint a társ fegyveres szervezetekre. E tekintetben a témában kevésbé jártas kutatók gyakran tévednek, mert a testületre vonatkozóan keresnek jogszabályokat. A korabeli jogfilozófia szerint azonban nem egy-egy rendvédelmi testületet szabályoztak, hanem a rendvédelmet vagy annak egy részterületét – mint például a nyomozás – amely szabályozás a tevékenységet folytató valamennyi szervezetre érvényes volt.

A rendszerváltást megelőzően előszeretettel tüntették fel a rendőrséget és a csendőrséget is politikai rendőrségként. Az igazság az, hogy a politikai bűncselekmény fogalma a magyar jogrendbe az 1918–1919-es forradalmak nyomán került be.²⁵ Mivel korábban ez a bűncselekmény-kategória nem létezett, az üldözésére sem jöhetett létre szervezet. Az 1918–1919-es forradalmak után azonban a rendőrségnél és a csendőrségnél is létrehozták a speciális bűncselekmény üldözésére szakosodott szervezeti egységet. A Magyar Királyi Államrendőrségnél már felállításakor²⁶ jelen volt a politikai nyomozó osztály, amely később alosztállyá zsugorodott.²⁷ A csendőrségnél pedig az 1931-től kiépülő nyomozó szolgálat részeként a csendőr nyomozó parancsnokság egyik alosztálya foglalkozott a politikai bűncselekményekkel. Többszörösen túllicitáljuk ugyan ezen szervezeti egységek létszámát és feladatait, ha száz főre becsüljük az itt szolgálatot teljesítő nyomozók létszámát. Azonban a felnagyított létszám sem éri el a 12 000 fős szervezetek 1 %-át sem.²⁸

Ennek figyelembevételével a testület politikai rendőrségként értelmezése túlzás.

Visszatérve a törvénysértő működés hipotéziséhez azt szükséges megvizsgálni, hogy ezen feltételezést mivel támasztjuk alá. A legtöbb esetben a tömegosztatás során alkalmazott fegyverhasználatot, gyűlések felosztatását, és a választási folyamatokba való beavatkozást jelölik meg törvénysértő cselekedeteknek. Tény, hogy a kiegyezéstől 1945-ig terjedő időszak – természetesen kivételt jelent a Tanácsköztársaság 130 napos fennállása – tömegosztatásainak döntő többségét a Magyar Királyi Csendőrség hajtotta végre, melyek során számos esetben tragikus kimenetelű fegyverhasználatra is sor került. Azon tény alapján azonban, hogy egy állam rendvédelmi szervezete hány esetben hajtott végre tömegosztatást és annak keretében milyen gyakorisággal került sor fegyverhasználatra nem minősíthet egyetlen rendvédelmi szervezetet sem. A minősítés alapját kizárólag az képezheti, hogy a vizsgált testület tevékenysége összhangban állt-e a korabeli jogi szabályozással vagy sem. A csendőrség esetében a helyzet az, hogy már magát a beavatkozást sem a szervezet döntötte el, hanem a közigazgatás illetékes hatóságának a felszólítására került sor többnyire ezen tevékenységekre. A csendőrség nem tehetett mást, mint eleget tett a felszólításoknak, hiszen többek között ezért hozták létre. Nem volt más rendvédelmi szervezet az országban amely a feladat ellátásában eredményesen helyettesíthette volna a csendőrséget. A karhatalmi akciókat – különösen, ha azok tragikus kimenetelűek voltak – már ebben az időben is kivizsgálták. Természetesen előfordulhattak hibák, tévedések stb. is. Az esetek döntő többségében azonban a jelenlegi ismereteink szerint a vizsgáló hatóságok nem találtak törvénysértő alkalmazást.²⁹

A gyűlések felosztatása tekintetében a helyzet egyértelmű. A csendőrségnek nem volt jogköre, amelybe a gyűlések engedélyezése beletartozott volna. Ez a jogosultság a közigazgatást illette meg. Határozatot az illetékes közigazgatási tisztviselő hozott. A csendőrséget kizárólag abban az esetben vették igénybe, ha a határozatban foglaltaknak az érintettek nem kívántak eleget tenni. Ebben az esetben a csendőrségnek kötelessége volt karhatalmi támogatást nyújtani a határozat megvalósítása érdekében.³⁰

A választási folyamatba való beavatkozás komoly vád, amit valamilyen egzakt bizonyítékkal kellene alátámasztani. A kutatások jelenlegi szakaszában ilyen bizonyíték nem áll a rendelkezésünkre. Az igaz ugyan, hogy a vesztes párt, illetve a vonzáskörébe tartozó hírlapírók az esetek többségében csendőrterrorra emlegető cikkeket publikáltak. Az is igaz azonban, hogy ha – hasonló körülmények között – más alkalommal győzött a korábban vesztes párt, már nem emelt óvást a körülmények ellen. Annál inkább ágált ez ellen a hatalomból kiszorult politikai csoportosulás. Nyilvánvalóan az alaphelyzet volt a mindenkori vesztes párt által meglovagolható. Ennek lényege úgy foglalható össze, hogy a csendőrség a szavazatleadást megelőzően hosszabb rövidebb ideig szétválasztotta a pártok szimpatizánsait, a szavazókat. Korábban ugyanis rendszeresek voltak az illuminált állapotba került szavazók összeverekedé-

se. Ezt előzte meg e csendőrség azzal, hogy a pártok táborai között az átjárást megakadályozta. Ma már kideríthetetlen, hogy az ilyen blokkolások kiterjedtek-e a szavazóurnához történő eljutáshoz is, vagy sem.

Összességében álláspontom szerint a Magyar Királyi Csendőrség nem tekinthető politikai terror szervezetnek és hiba nélkül működő szervezetnek sem. Szervesen illeszkedett a magyar közigazgatásba, megteremtette és példamutatóan fenntartotta a vidék közbiztonságát. E tevékenysége során követett el hibákat az utólagosan a testületre kent bűnök többsége azonban túlzásokon és csúsztatásokon nyugszik. Nyilvánvalóan a történelmi tények akceptálása nyomán kerülhet sor a testület rehabilitációjára a közgondolkodásban.

Sajátos módon a szervezet jogi rehabilitációja már az állampárt időszakában elkezdődött. A minisztertanács 1987. évi rendeletében³¹ minden – a jogszabály mellékletében nem szereplő – rendeletet hatálytalanított, amelyet 1960. január 1. előtt bocsátott ki a kormány, illetve a minisztertanács. Mivel az 1690/1945 miniszterelnöki rendelet nem szerepelt a mellékletben, így lényegében a Magyar Szocialista Munkáspárt első embere GRÓSZ Károly által vezetett minisztertanács eltörölte e testületet bűnös szervezetté nyilvánító rendeletet. Az 1990. november 21-én alkotott kormányrendelet intézkedett az 1945 és 1963 között törvénysértő módon elítéltek hátrányos megkülönböztetésű nyugdíjának társadalombiztosítási és munkajogi helyzetének rendezéséről.³² 1991. augusztus 28-án az Alkotmánybíróság határozatában³³ alkotmányellenessé nyilvánította az 1690/1945 miniszterelnöki rendeletet. 1991. szeptember 2-án a kormány rendeletében³⁴ enyhítette a volt közzolgálati alkalmazottak nyugdíjjogi hátrányait. 1992-ben pedig törvény rendelkezett³⁵ az életüktől és szabadságuktól politikai okok miatt megfosztottak kárpótlásától.

A történelem és részben a jog is már tisztázta a szervezettel kapcsolatos téves álláspontokat. Hosszú idő szükséges azonban ahhoz, hogy ez a köztudatban is tért nyerjen. A közgondolkodás objektív alapú megerősödésére nyilvánvalóan akkor kerülhet sor, amikor elhagy bennünket az a nemzedék, amely a testület működése során élt. Az eltérő élethelyzeteket megélő kortársak ugyanis eltérő élményeket szereztek a testület működésével kapcsolatban, amely impressziók döntően befolyásolják álláspontjukat. Ezek az élmények ugyan hasznosak a történelemtudomány számára, azonban a helyzet-megítélésnek csupán az egyik ágát képezik.

Talán ugyanannyi idő szükséges a testület megítélésében az előítéletek felszámolására, mint azoknak a kialakítására. A csaknem fél évszázados egyoldalú pártállami propaganda hatása értelemszerűen nem múlhat el egyik napról a másikra nyomtalanul. Ez a propaganda ugyanis szisztematikus és jól átgondolt volt, amely nem nélkülözte az indirekt módszereket sem, betüremkedve a művészet világába is. Így jöhetett létre például a „Szegénylegények” című filmben – amely rangos művészi alkotás lévén joggal nyerte el az ország lakossága többségének a tetszését és a hazai, valamint külföldi kritikusok elismerését – a valóságot torzító szituáció. Az alföldi betyárvilág ellen fellépő RÁDAY Gedeon ténykedésének az időszakában ugyanis a Magyar Királyi Csendőrséget még nem állították fel. Az osztrák csendőrséget pedig már feloszlatták. A magyar csendőrség felállításának – a film által feldolgozott témája – nevezetesen az alföldi betyárvilág eredménytelen felszámolása képezte az egyik el nem hanyagolható indokát. A filmben mégis a csendőrségre vetítik azokat a kegyetlenségeket, amelyeket nem követhetett el, mivel még létre sem hozták. Ezek a művészeti élmények a racionális érvelésnél sokkal hatékonyabban hangolták a csendőrszervezet ellen az ország közvéleményét, érzelmi szembeállást kialakítva azokban a fiatalabb korosztályokban is, akiknek nem lehetett a testülettel kapcsolatos személyes élményük és a történelmi érdeklődésük sem terjedt ki nemzeti rendvédelmünk ezen szervezetére.

Jegyzetek:

¹ PRESZLY: 18. p.

² CSAPÓ: 11-12. p.

³ 1867/XII. tc.

⁴ GALÁNTAI: 87-162. p.

⁵ REKTOR: 68-75. p.

⁶ CSIZMADIA: 119-134. p.

⁷ 1912/LXIII. tc.

⁸ RAVASZ

⁹ 1552/1876.HM.r. ; 1553/1876. HM. r.

¹⁰ PARÁDI 1996: 68-100. p.

¹¹ 1840/IX. tc.

¹² CSAPÓ: op. cit. 21-24. p.

¹³ HESZTERA

¹⁴ ÖRY 1994

¹⁵ KAISER: 21-32. p.; 133-137. p.

¹⁶ ÖRY 1997¹⁷ KÖVENDI¹⁸ 1690/1945. ME. r.¹⁹ 1881/III. tc.²⁰ KAISER: op. cit. 136-137. p.²¹ GÁSPÁR: 32-38. p.

²² Ezen ideológiai tételnek megfelelő alkotások publikálására kerülhetett csak sor, hiszen a hármas „T” (Tiltani, Tűrni, Támogatni) közül a csendőrség témája jó esetben a túrt kategóriába tartozott) alkalmazása erőteljes szűrést jelentett. E mellett pedig a korábbi kiadású és a pártállami ideológia koncepciójától eltérő tartalmú műveket a könyvtárakból a selejtezések során kivonták. Csupán néhány könyvtár zárt osztályán – külön engedéllyel – lehetett a témakört nem a hivatalos ideológiai elvárásoknak megfelelően tárgyaló művekhez jutni.

²³ PARÁDI 2003: 54-64. p.²⁴ PARÁDI 2000²⁵ 1921/III. tc.²⁶ 5047/1919. ME. r.²⁷ BORBÉLY–KAPY: 159-160. p.²⁸ Vö.: 10. Jegyzettel 68-135. p.²⁹ Vö.: 2., 5., 15. Jegyzettel³⁰ SZUT 1881; SZUT 1887; SZUT 1900; SZUT 1903; SZUT 1912; SZUT 1927; SZUT 1941.³¹ 86/1987. MT. r.³² 93/1990. Korm. r.³³ 44/1991. AB. h.³⁴ 113/1991. KR. r.³⁵ 1992/XXXII. tv.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

- BORBÉLY–KAPY — BORBÉLY Zoltán–KAPY Rezső: *A hatvan éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi- és Könyvkiadó Vállalat.
- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadó.
- CSIZMADIA — CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. sz.-tól a tanácsköztársaság létrejöttéig*. Budapest, 1976, Akadémia Kiadó.
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Az osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth.
- KAISER — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadó.
- KÖVENDI — KÖVENDI Károly: *Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881-1945. Magyar Királyi Csendőrség. A csendőr békében, háborúban és emigrációban*. Toronto, 1973, Sovergin Press.
- PARÁDI 1996² — PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.
- PARÁDI 2003 — PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design, /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 2./
- PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A magyar Királyi Csendőrség története*. 1881-1919. Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.

TANULMÁNYOK

- HESZTERA — Franz HESZTERA: Die Kommandostrukturen der Gendarmerie von 1850 bis 1993. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 27–34. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ÖRY 1994 — ÖRY Károly: A rendvédelmi szervek az első világháború, az „öszirózsás” forradalom és a proletárdiktatúra időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 42–54. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ÖRY 1997 — ÖRY Károly: Maréchaussée-től a Gendarmerie Nationale-ig. A francia csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 75–77. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól –Itálián és Ausztrián keresztül - Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI 2000 — PARÁDI József: A rendvédelem a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 79–87. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 06-án Budapesten hangzott el a Szemere

re Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A közbiztonság, a véderő és a rendvédelem kapcsolatainak változásai a polgári magyar állam időszakában.” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- RAVASZ — RAVASZ István: A Magyar Királyi Honvédség karhatalmi jogosultságai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VI. évf. (1996) 7. sz. 80–89. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 25-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háborúból diktatúrába” című VII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZABÁLYZATOK

- SZUT 1881 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti könyvnyomda.
 SZUT 1887 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1887, Központi Községi Nyomda.
 SZUT 1900 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1900, s.n.
 SZUT 1903 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1903, s.n.;
 SZUT 1912 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912, s.n.
 SZUT 1927 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, s.n.
 SZUT 1941 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat.

KÉZIRATOK

- GÁSPÁR — GÁSPÁR László: *A magyar határőrség szolgálati tevékenységében ható elvek érvényesülése és változásai 1945-től az 1980-as évek végéig.* Kandidátusi értekezés (ZMNE). Kézirat. Budapest, 1996.

JOGSZABÁLYOK

- 1840/IX.tc. — 1840/IX. tc. a mezei rendőrségről.
 1867/XII.tc. — 1867/XII. tc. a magyar korona országai és Ő Felseje uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
 1881/III.tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
 1912/LXIII. tc. — 1912/LXIII. tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.
 1921/III. tc. — 1921/III. tc. az állami és a társadalmi rend hatályos védelméről.
 1992/XXXII.tv. — 1992. évi XXXII. törvény az életüktől és szabadságuktól politikai okból jogtalanul megfosztottak kárpótlásáról, egységes szerkezetben a végrehajtásáról szóló 111/1992. (VII. 1.) Korm. rendelettel.
 1.552/1876. HM. r. — 1.552/1876. HM. r.
 1.553/1876. HM. r. — 1.553/1876. HM. r.
 5.047/1919. ME. r. — 5.047/1919. ME. r. a Magyar Királyi Államrendőrség felállítására.
 1.690/1945. ME. r. — 1.690/1945. ME. r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről.
 86/1987. MT. r. — 86/1987. (XII. 29.) MT r. az 1960 előtt kibocsátott kormány szintű jogszabályok rendezéséről.
 93/1990. Korm. r. — 93/1990. (XI. 21.) Korm. r. az 1945 és 1963 között törvénysértő módon elítéltek, az 1956-os forradalommal és szabadságharcával összefüggésben elítéltek, valamint a korábbi nyugdíjsökkentés megszüntetéséről, továbbá az egyes személyes szabadságot korlátozó intézkedések hatálya alatt állt személyek társadalombiztosítási és munkajogi helyzetének rendezéséről.
 44/1991. AB. h. — 44/1991. (VIII. 28.) AB. h. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről szóló 1690/1945. ME rendelet, illetve a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 17/1975. (VI. 14.) MT rendelet, illetve 89/1990. (V. 1.) MT rendelet alkotmányellenességéről.
 112/1991. Korm. r. — 112/1991. (IX. 2.) Korm. r. a volt közszolgálati alkalmazottakat érintő nyugdíjjogi hátrányok enyhítéséről.

TECHNIKAI RÖVIDÍTÉSEK:

- AB. — Alkotmánybíróság
 h. — határozat
 HM. — Honvédelmi Minisztérium
 Korm. — kormány
 ME. — Miniszterelnök(i)
 MT. — Minisztertanács(i)
 r. — rendelet
 tc. — törvények (törvény)
 tv. — törvény